

Nr 220.

Av herrar **Bäcklund** och **Lovén**, om vissa åtgärder till befrämjande av rapsodling.

Fettbristen synes vara en utav de svårast överkomliga företeelser i folknärings-, trafik- och industribehovet. Därför synes det oss, som om statsmakterna böra ägna denna fråga allt beaktande och där det visar sig möjligt även vägleda och uppmuntra dem, som på ett eller annat sätt kunna om icke helt avskaffa, så åtminstone bidra till denna brists förminskande.

För vårt lands vidkommande torde odlingen av lin och raps kunna ske i rätt avsevärda kvantiteter, för utvinnande av fodervaror, spånadsämnen och oljor.

Vad rapsodlingen beträffar, så är denna odling praktiskt sett upphörd. I de sydligare delarna av landet odlades denna växt i rätt avsevärda kvantiteter för några tiotal år sedan, men den billiga importen av fodervaror synes hava helt utträngt denna odling.

Tidsförhållandena hava helt omgestaltat snart sagt allt, som under normala tider syntts vara det för oss mest tjänliga. Så även när det gäller vårt jordbruk.

Under förhållanden, då det gäller att inom egna landamären försöka frambringa även de varor, som under normala förhållanden importeras, torde en återgång till sådan odling som rapsodlingen vara att förorda.

Som belysning av rapsodlingens fördelar kan följande inlägg av ingenjör Alfr. Larsson i tidskriften »Svensk Export» häftet 23 tjäna:

»Bristen på *fett* gör sig dagligen allt mera kännbar, både beträffande matfett och industrifett. Vårt land har ju under normala förhållanden en betydande export av matfett, cirka 20,000 ton smör och cirka 10,000 ton fläsk per år. Under sådana förhållanden förefaller det egendomligt

att vi nu stå inför fettbrist, vars svåra verkan vi ännu blott erhållit en försmak av. När all export av fett upphört, borde vi väl kunna reda oss med våra egna tillgångar, synes det vid ett flyktigt betraktande. Att så ej är fallet beror på att ett av produktionsvillkoren för matfett nu bortfallit, nämligen importen av kraftfoder, varav oljekakor är det förnämsta. Vi hava baserat en export på en importvara, och däri ligger svagheten. När importen av denna vara upphör, kunna vi icke ens täcka vårt eget behov av fett, ännu mindre exportera. Vi få komma ihåg att vår förbrukning av smör är cirka 7,2 kilogram per person och år och av fläsk cirka 20,3 kilogram. Härtill kommer en margarinkonsumtion av cirka 5,6 kilogram och av ister och flott av cirka 0,5 kilogram per person och år. Hela margarintillverkningen är grundad på importerade råvaror och den överstiger med mera än 50 % smörexporten. Utom beroendet av utlandet för kraftfoder utgör detta en annan svaghet i våra nationella försörjningsmöjligheter, en svaghet som bör avhjälpas, sedan vi äntligen kommit underfund med att den verkliga föreligger.

Under en tidigare period fanns en efter dåtida förhållanden icke betydlig odling av lin och raps i vårt land, vilka gävo lin- och rapsolja (s. k. rovolja) samt oljekakor, utom att linet gav spånadsämne. Rapsoljan användes då huvudsakligen till belysning samt till smörjmedel. År 1870 odlades 16,544 hektar med lin. I medeltal för åren 1865—1869 skördades på 15,296 hektar 5,573 ton linfrö, motsvarande cirka 1,500 ton linolja och 4,269 ton spånadsämne, eller per hektar 364 kilogram linfrö och 270 kilogram spånadsämne. Den tid dessa siffror omfatta hade icke nutidens resurser för åstadkommande av en god skörd, nämligen specialkunskap om de olika växtlagen, om jordens skötsel och om de konstgjorda gödselmedel, vilka sistnämnda då icke ens funnos. Växtförädlingen var därtill okänd. Skördarna blevo därför små och ojämma.

Huru långt man i vårt land kan komma för både lin och raps med ett under åratal fullföljt arbete för förädlingen av utsädet och beträffande jordens skötsel för detta specialändamål kan icke nu sägas. Men nödvändigheten av att återupptaga lin- och rapsodlingen tränger sig med styrka fram. För linodling har en förening bildats och därigenom frågan kommit på rätt väg för sin lösning. Men detta hjälper oss icke ur fettnöden, vi måste därför ånyo börja med rapsodling.

År 1865 skördades här i landet 3,080 ton rapsfrö, motsvarande efter en utpressbar oljehalt av 35 % 1,078 ton olja. Uppgifter om arealen för denna oljeväxtodling saknas, men man vet att 1 kilogram utsäde gav 89,2 kilogram skörd. Ända till 100 kilogram skörd och däröver har erhållits av 1 kilogram utsäde.

Enligt nu föreliggande uppgifter torde kunna antagas att 1 hektar åker i medeltal bör giva 2,400 kilogram rapsfrö, eller cirka 800 kilogram olja och cirka 1,500 kilogram rapskakor. Om rapsodling säger professor H. Jublin-Dannfelt i sin Handbok i jordbrukslära (1901) att »rapsodlingens återgång eller upphörande är så tillvida att beklaga, som denna odling i åtskilliga avseenden medförde väsentliga fördelar. Skörden sker så tidigt att höstbearbetningen av jorden kan börja förr än efter någon annan mögande gröda, och rapsodlingen medför därför en god arbetsfördelning. Rapsfröet avträskas genast efter skörden, och då det finner lätt avsättning till priser, som ej följa spannmålspriserna, kan det bereda jordbrukarna en betydlig inkomst på en tid, då sådan under vanliga förhållanden är sparsam. Raps är därtill en ypperlig förfrukt, i det att den fordrar en djup och väl bearbetad jord, som tack vare de djupgående rötterna och det beskuggande bladverket bibehålles i ett förträffligt skick.» Rapsen medför alltså ungefär samma fördelar för jordbruket som sockerbetsodlingen, men är icke inskränkt till viss jord och breddgrad i samma grad som denna.

Rapsoljan hör till de icke torkande oljorna. Den blir ätbar genom raffinering på samma sätt som det sker vid rening av kokosolja för margarintillverkning; den kan »härddas» till ett ersättningsmedel för oleomargarin och för talg och kan därför användas både för mat- och industriändamål, sålunda ersättande allt fett, utom linolja, vilket har egenskapen att vara »torkande», ett villkor för dess användning till målarfärg. Det är därför allt skäl att oförtövat upptaga rapsodlingen igen. Svårigheten härför är ringa, helst utsädesbehovet är minimalt, såsom förut sagts. Regeringen borde därför genast gå i författning om anskaffandet av utsäde till våren och genom en kraftig upplysningsverksamhet för rapsodling söka att avhjälpa den värsta bristen på fett, varom vi torde få en mycket svår erfarenhet framåt våren. Ingenting i jordbruksväg torde vara angelägnare.

Hela importöverskottet av fett 1915 var 43,675 ton, oberäknat den linolja, som inom landet pressades av importerat linfrö. Denna mängd fett motsvarar en areal för rapsodling av 54,600 hektar = 4,5 % av hela arealen 1913 för odlat hö, som var 1,215,020 hektar. De förutnämnda 1,500 kilogram rapskakor, som 1 hektar jord avkastar, giva 1,667 foderenheter eller mera än havre (1,390 foderenheter), medan samma areal i form av odlat hö efter en medelskörd för åren 1913—1916 av 3,422 kilogram per hektar ger 1,560 foderenheter, 800 kilogram olja erhålles dessutom vid rapsodlingen per hektar. Räknat i kalorier ger 1 hektar raps, inklusive oljan, 11,940,000 kalorier, medan hö endast ger 4,680,000, havre

4,170,000 och korn 5,385,000 kalorier. Då en hektar vete med en medelskörd för åren 1913—1916 av 2,077 kilogram efter nuvarande maximipris av 32 kronor per 100 kilogram, ett medelvärde för halmen av 3,50 per 100 kilogram samt en halmskörd av 3,000 kilogram per hektar ger en bruttoavkastning av 645 kronor, ger raps efter 2,400 kilogram per hektar och ett så lågt pris som 35 öre per kilogram (verkliga priset nu torde vara cirka 70 öre) 840 kronor brutto. Allt talar därför till förmån för rapsodling. Ingen åkerareal tages därigenom bort från foderodlingen. Tvärtom fås en större avkastning per ytenhet i fodervärde än av hö och så erhålles oljan därutöver. Fettväxtodling under nuvarande kristider är således icke allenast lönande, utan därtill en fosterländsk gärning. Låt oss icke till försummelse på mineraloljeindustriens område nu lägga en ny genom att underlåta att odla inhemska oljeväxter.»

Med avsättningsmöjligheter till priser som lämna skälig ersättning för arbetet torde detta kunna locka våra jordbrukare till odling även av sådana växter, som annars kanske synts dem mindre avkastande.

Rapsodlingen tycks vara en utav de åtgärder som böra i första hand vinna beaktande, då denna växt icke blott ger oss fodervaror i stor utsträckning, utan också en mycket riklig avkastning i form av olja. Då så är, bör det också vara i allas intresse, att denna odling kommer till stånd.

Men det kommer icke av sig själv, det kräves framför allt upplysning, alldenstund de flesta av våra jordbrukare stå främmande för denna odling. Det behövs också tillgång på utsäde och ordnade förhållanden med prissättningen för kommande skörd samt garantier för att staten inköper skörden till bestämt pris.

Dessutom böra jordbrukare, som kunna intresseras för rapsodling, få förmånsrätt att till bestämt pris återköpa fodervaror i form av rapskakor, vilket bör ställas i förhållande till den frömängd som inlevererats till staten.

Om sådana garantier lämnades rapsodlarna, så äro vi förvissade därom, att mången jordbrukare instundande vår skulle våga ett försök med denna odling.

På grund av vad här anförts få vi vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte bevilja ett förslagsanslag av högst 500,000 kronor, att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, med rätt att användas under år 1918, till upplysningsverksamhet och tillhandahållande av utsäde för rapsodlingens bedrivande, och att odlare av raps garanteras ett minimipris för odlad vara jämte garanti att

staten övertager det odlade rapsfröet till detta pris, samt att odlare av raps får, till ett pris som bestämmes före odlingen, rätt att återköpa rapskakor i förhållande till den rapsfrömängd som inlevererats till staten.

Stockholm den 26 januari 1918.

Helge Bäcklund.

Carl Lovén.
